

МОДЕЛІ ФІНАНСОВИХ САНКЦІЙ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

MODELS OF FINANCIAL SANCTIONS IN THE ADMINISTRATIVE LAW OF UKRAINE

Шумейко І.П., д.філос. за спеціальністю 081 Право

Стаття присвячена моделям фінансових санкцій в адміністративному праві України. Фінансова відповідальність, як інститут адміністративного права та окремий вид юридичної відповідальності, не має єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, а передбачена розгалуженою сукупністю законодавчих актів. Підхід законодавця до запровадження фінансових санкцій за порушення норм публічного права не можна визнати системним. Вочевидь для того, щоб визначити «спільний знаменник» для широкого розмаїття заходів фінансової відповідальності, слід дослідити існуючі моделі публічно-правових фінансових санкцій в Україні. На теперішній час це питання не досліджувалося поглиблено, а було предметом переважно теоретико-правових досліджень, які не стосувалися суто проблематики фінансової відповідальності. Більше того, навіть об'єктивне існування фінансової відповідальності, як окремого виду юридичної відповідальності, що функціонує далеко поза межами фінансового права, все ще вважається предметом дискусії. В цих умовах правовій науці України бракує комплексного теоретико-правового і практичного дослідження фінансової відповідальності, зокрема – моделей фінансових санкцій.

Автор визначає існуючі моделі фінансових санкцій та пропонує детальну класифікацію цих моделей з урахуванням усталеної теоретико-правової класифікації санкцій. Новітня практика Конституційного Суду України свідчить про те, що в законодавстві слід відступати від безальтернативної абсолютно-визначеної фіксованої моделі штрафу, особливо якщо йдеться про значні розміри штрафів, що несуть в собі ризик невідповідності ступеню тяжкості порушення. З іншого боку, відносно-визначені моделі штрафів, що застосовуються в позасудовому порядку, з їхньою надмірною гнучкістю, – несуть в собі ризики суб'єктивізму в правозастосуванні. Автор приходить до висновку, що врегулюючи фінансову відповідальність, слід дотримуватися принципів пропорційності та індивідуалізації юридичної відповідальності.

Ключові слова: абсолютно-визначена санкція, види санкцій, відносно-визначена санкція, моделі фінансових санкцій, пеня, структура правової норми, фінансова відповідальність, фінансові санкції, штраф.

The article is devoted to models of financial sanctions in the administrative law of Ukraine. Financial responsibility, as an institution of administrative law and a separate type of legal responsibility, does not have a single codified legal act, but is provided by an extensive set of legislative acts. The legislator's approach to the introduction of financial sanctions for violation of the norms of public law cannot be considered systematic. Obviously, in order to determine a "common denominator" for a wide variety of financial responsibility measures, the existing models of public-law financial sanctions in Ukraine should be researched. To date, this issue has not been studied in depth, but has been the subject of mainly theoretical research, which did not relate purely to the issue of financial responsibility. Moreover, even the objective existence of financial responsibility, as a separate type of legal responsibility, functioning far outside the boundaries of financial law, is still considered a subject of debate. In these conditions, the legal science of Ukraine lacks a comprehensive theoretical and practical study of financial responsibility, in particular – models of financial sanctions.

The author defines the existing models of financial sanctions and offers a detailed classification of these models taking into account the established theoretical classification of sanctions. The latest practice of the Constitutional Court of Ukraine shows that the legislation should deviate from the absolutely defined fixed model of the fine, especially when it comes to significant amounts of fines that carry the risk of inconsistency with the degree of violation severity. On the other hand, relatively defined models of fines which applied extrajudicially, with their excessive flexibility, carry risks of subjectivity in law enforcement. The author comes to the conclusion that the principles of proportionality and individualization of legal responsibility should be followed in regulation of financial responsibility.

Key words: absolutely defined sanction, financial responsibility, financial sanctions, fine, models of financial sanctions, penalty, relatively defined sanction, structure of legal norm, types of sanctions.

Актуальність проблеми. Фінансова відповідальність, як інститут адміністративного права та окремий вид юридичної відповідальності, не має єдиного кодифікованого нормативно-правового акта, а передбачена розгалуженою сукупністю законодавчих актів. Підхід законодавця до запровадження фінансових санкцій за порушення норм публічного права не можна визнати системним. Вочевидь для того, щоб визначити «спільний знаменник» для широкого розмаїття заходів фінансової відповідальності, слід дослідити існуючі моделі публічно-правових фінансових санкцій в Україні. На теперішній час це питання не досліджувалося поглиблено, а було предметом переважно теоретико-правових досліджень, які не стосувалися суто проблематики фінансової відповідальності. Більше того, навіть об'єктивне існування фінансової відповідальності, як окремого виду юридичної відповідальності, що функціонує далеко поза межами фінансового права, все ще вважається предметом дискусії. В цих умовах правовій науці України бракує комплексного теоретико-правового і практичного дослідження фінансової відповідальності, зокрема – моделей фінансових санкцій.

Тому метою статті є визначити, які моделі фінансових санкцій наразі існують в адміністративному праві України, дати оцінку перевагам і недолікам тієї чи іншої моделі.

Саме поняття «санкції» не має однозначного доктринального визначення. У статті Т.В. Михайліної, Ю.В. Гоцу-

ляк та А.П. Гель справедливо зазначається, що «потребує розрізнення санкцій як спеціально обмежувальних заходів, як заходів юридичної відповідальності та як структурного елементу правової норми» [1, с. 292]. Узагальненим визначенням санкції в останньому з наведених вище значень вважають «елемент, у якому вказано певні примусові заходи впливу, застосування яких стає можливим у разі порушення відповідного правила поведінки; заходи відповідальності» (І.В. Болокан) [2, с. 40].

Теоретико-правові дослідження на тему юридичної відповідальності і структури правових норм розрізняють, зокрема, наступні види санкцій:

- охоронні (карні та відновлювальні), регулятивні (правомочні, зобов'язальні та заборонні), дефінітивні (В.В. Сухонос) [3, с. 13];
- абсолютно визначені, відносно визначені, альтернативні, посилкові (І.М. Погрібний) [4, с. 171];
- прості і складні; правовідновлюючі (компенсаційні) і штрафні (каральні) (Н.П. Харченко, Ю.Є. Максименко) [5, с. 137].

Галузеві правові дослідження переважно охоплювали тему видів фінансових санкцій лише в межах фінансового (передусім податкового) права та не поширювали сферу дослідження на все різноманіття публічно-правових санкцій. Разом з тим, результати цих досліджень є корисними для теоретико-правового осмислення моделей фінансових санкцій загалом. Зокрема, І.П. Устинова надала класифі-

кацію штрафів у податковому праві і поділяє штрафи на: 1) фіксовані; 2) такі, що обраховуються в неоподатковуваних мінімумах доходів громадян; 3) такі, що обраховуються як частина податкового зобов'язання, недоплати, вартості торгового патенту, валютних цінностей тощо; 4) штраф у сумі порушення [6, с. 83]. В свою чергу, О.І. Байк розвиває теоретико-правові положення щодо класифікації санкцій правових норм, і на основі аналізу норм податкового права приходять до висновку, що «в основі усіх санкцій податково-правових норм закладено праводіновлювальний характер» [7, с. 49].

Не маючи на меті піддати сумніву результати значної кількості теоретико-правових досліджень та усталену класифікацію санкцій правових норм, застосуємо цю класифікацію як підґрунтя для узагальнення нормативно-правової бази фінансової відповідальності України на предмет існуючих моделей фінансових санкцій.

Найпростішою моделлю фінансової санкції є *безальтернативна абсолютно-визначена санкція, що застосовується у фіксованому розмірі*, тобто без прив'язки до будь-яких показників, які характеризують ступінь порушення. Прикладом є норма п. 3 ст. 17 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», яка передбачає застосування фінансової санкції в розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо у випадках, визначених цим Законом, при здійсненні розрахункових операцій суб'єкт господарювання не використовує, використовує незареєстровани належним чином, порушує встановлений порядок використання або не зберігає протягом встановленого строку книги обліку розрахункових операцій та/або розрахункові книжки [8].

Окрім неоподаткованого мінімуму доходів громадян, при встановленні фінансових санкцій також можуть використовуватися також інші, єдині на всій території України, фінансові показники, наприклад мінімальна заробітна плата. Саме цей показник у фіксованому вигляді використано у всіх без винятку санкціях, передбачених ч. 1 ст. 65 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» [9].

В окремих випадках законодавець встановлює розмір безальтернативної абсолютно-визначеної фінансової санкції навіть без прив'язки до бюджетних показників України, а безпосередньо в національній грошовій одиниці. Наприклад, згідно з п. 117.4 ст. 117 ПК України, ведення нерезидентом (іноземною юридичною компанією, організацією) діяльності через відокремлений підрозділ, у тому числі постійне представництво, без взяття на податковий облік у порядку, передбаченому цим Кодексом, – тягне за собою накладення штрафу на нерезидента в розмірі 100 000 гривень [10].

Отже, найпростіша (безальтернативна абсолютно-визначена *фіксована*) модель фінансової санкції умовно поділяється на:

- 1) санкції, виражені безпосередньо у грошовій одиниці України;
- 2) санкції, виражені за допомогою єдиного на всій території України економічного (бюджетного) показника.

Незважаючи на цей поділ, в усіх трьох досліджених вище випадках розмір фінансової санкції не залежить ні від ступеня (обсягу, тривалості, наслідків) порушення чи вини порушника, ні від показників діяльності суб'єкта фінансової відповідальності. При накладенні такої санкції відсутній адміністративний розсуд суб'єкта владних повноважень щодо визначення розміру санкції.

Інші моделі фінансових санкцій передбачають більший рівень складності. Важливим критерієм для побудови конструкції фінансової санкції є дотримання принципу пропорційності юридичної відповідальності. Тому запроваджуючи навіть ті фінансові санкції, які мають

абсолютно визначений характер, законодавець часто намагався прив'язати остаточний розмір штрафу до ступеня порушення. Так, у відповідності до ч. 2 ст. 265 КЗпП України, юридичні та фізичні особи – підприємці, які використовують найману працю, несуть відповідальність у вигляді штрафу в разі фактичного допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору (контракту) ... у десятикратному *розмірі мінімальної заробітної плати*, встановленої законом на момент виявлення порушення, *за кожного працівника*, стосовно якого скоєно порушення (...) [11]. Тобто незважаючи на те, що розмір фінансової санкції є теж фіксованим, але він помножується на кількості працівників, допущених до роботи без оформлення трудового договору, і в такий спосіб досягається мінімальне дотримання принципу пропорційності.

Подібну модель фінансової санкції можна побачити в ст. 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», де зазначається, що підприємства, установи, організації, (...) фізичні особи, які використовують найману працю, де середньооблікова чисельність працюючих осіб з інвалідністю менша, ніж встановлено нормативом, передбаченим статтею 19 цього Закону, щороку сплачують (...) адміністративно-господарські санкції, сума яких визначається в *розмірі середньої річної заробітної плати* на відповідному підприємстві, в установі, організації (...), у фізичної особи, яка використовує найману працю, *за кожне робоче місце*, призначене для працевлаштування особи з інвалідністю і не зайняте особою з інвалідністю [12].

В обох наведених вище випадках спільною ознакою є *пряма лінійна математична залежність* розміру фінансової санкції від показника, який характеризує обсяг порушення (тобто від кількості «неофіційних» працівників чи кількості незаповнених вакансій). Відмінністю є те, що в першому випадку санкція прив'язана до *фіксованого показника*, єдиного на всій території України (розмір мінімальної заробітної плати), а в другому випадку – до *індивідуального показника*, характерного для конкретного порушника (розмір середньої річної заробітної плати у конкретного роботодавця). Очевидним є те, що вищий рівень пропорційності відповідальності досягається при встановленні санкції залежно від індивідуального показника.

Принцип пропорційності в безальтернативних абсолютно-визначених санкціях можна досягти не лише перемноженням двох показників, а й нормативним закріпленням відмінних розмірів санкцій за одний і той самий вид правопорушення залежно від ступеня порушення. Яскравим прикладом такої *«східчастої» форми* вираження фінансової санкції є норма п. 128-1.2 ст. 128 ПК України, яка передбачає, що за відсутність з вини платника податку реєстрації акцизних складів у системі електронного адміністрування реалізації пального та спирту етилового платником податку – розпорядником акцизного складу – накладається штраф у розмірі 1 000 000 гривень, а за ті самі дії, вчинені платником податків, до якого протягом року було застосовано штраф за таке саме порушення – штраф у розмірі 2 000 000 гривень [10].

Можливе також і поєднання двох наведених вище форм вираження фінансових санкцій. Прикладом *комбінованої* форми є норма п. 120-1.1 ст. 120 ПК України, яка встановлює штрафи за порушення строків реєстрації податкової накладної та/або розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних. З одного боку, розмір штрафу визначається у відсотках *від суми податку на dodanu вартість* (тобто має пряму лінійну залежність від показника тяжкості порушення – суми податку в несвоєчасно зареєстрованій податковій накладній чи розрахунку коригування), з іншого боку, цей відсоток не є фіксованим, а встановлюється у «східчастій» формі (10, 20, 30, 40 чи 50 %) залежно від кількості днів порушення строку реєстрації [10].

Отже, друга за рівнем складності (безальтернативна абсолютно-визначена *пропорційна*) модель фінансової санкції – передбачає врахування показника, який характеризує ступінь (в тому числі обсяг, час, наслідки) порушення чи форму вини (далі – показник тяжкості порушення). Ці санкції можуть бути виражені:

1) у прямій лінійній залежності від показника тяжкості порушення. Цей показник (наприклад, кількість неоформлених працівників, кількість незаповнених робочих місць) помножується на:

а) фіксовану суму (наприклад, розмір неоподатковуваного мінімуму) або

б) певний економічний показник порушника (наприклад, середня річна заробітна плата);

2) у «східчастій» формі – через встановлення кількох окремих фіксованих розмірів санкцій за основний, кваліфікований (-і) та / або привілейований (-і) склади одного і того ж виду правопорушення;

3) у комбінованій формі, коли розмір санкції, з одного боку, залежить від певного показника тяжкості порушення, а з іншого боку, цей розмір помножується на певний коефіцієнт (в тому числі виражений у відсотковому значенні), який нормативно закріплено у «східчастій» формі.

Крім того, окремим (найпростішим) випадком прямої лінійної залежності розміру санкції від показника тяжкості порушення є встановлення розміру санкції, який дорівнює розміру предмету порушення. Це можливе лише в тому випадку, коли предмет порушення можливо виміряти в грошовому еквіваленті. Прикладом є норма п. 116.1 ст. 116 ПК України, яка передбачає, що відчуження платником податків майна, що перебуває в податковій заставі, без попередньої згоди контролюючого органу, якщо отримання такої згоди є обов'язковим згідно з цим Кодексом – тягне за собою накладення штрафу в розмірі вартості відчуженого майна [10].

Наведена модель може передбачати *наявність граничного розміру* фінансової санкції. Прикладом є норма п. 3 ч. 11 ст. 25 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», згідно з якою, за донарахування податковим органом або платником своєчасно не нарахованого єдиного внеску накладається штраф у розмірі 10 відсотків зазначеної суми за кожний повний або неповний звітний період, за який донараховано таку суму, *але не більш як 50 відсотків суми* донарахованого єдиного внеску [13].

Аналогічний підхід спостерігаємо також у нормі п. 120.4 ст. 120 ПК України, в якій розмір штрафу за невиключення до поданого звіту про контрольовані операції інформації про всі здійснені протягом звітного періоду контрольовані операції – визначається, зокрема, як 1 % суми контрольованих операцій, незадекларованих у звіті, *але не більше 300 розмірів прожиткового мінімуму* для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року [10].

Різниця між наведеними вище підходами до встановлення граничного розміру фінансової санкції полягає в тому, що в першому випадку граничний розмір прив'язується до певного показника, який характеризує ступінь порушення (50 % донарахованого єдиного внеску), а в другому випадку – до фіксованої суми (300 прожиткових мінімумів).

Переходячи до моделей, які підпадають під теоретико-правове поняття *відносно-визначеної санкції*, можна в якості прикладу згадати норму п. 3 ч. 1 ст. 11 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків», згідно з якою, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку застосовує до юридичних осіб фінансові санкції за ненадання інвестору в цінні папери (у тому числі акціонеру) на його письмовий запит інформації про діяльність емітента в межах, передбачених законом, або надання йому недо-

стовірної інформації – у розмірі *до тисячі* неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за ті самі дії, вчинені повторно протягом року, – у розмірі *від тисячі до п'яти тисяч* неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [14]. Цей приклад ілюструє обидва різновиди відносно-визначеної санкції – із наявністю лише верхньої межі та із наявністю як нижньої, так і верхньої межі. При цьому, встановлення відносно-визначених фінансових санкцій без верхньої межі – суперечило б правовій визначеності як невід'ємному елементу принципу верховенства права.

Наведена вище норма визначає межі санкції з прив'язкою до єдиного на всій території України економічного показника (неоподатковуваного мінімуму доходів громадян). В свою чергу, відносно-визначений характер санкції не виключає можливості врахування індивідуального економічного показника порушника. Таким прикладом є норма ч. 1 ст. 21 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», відповідно до якої, вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення штрафу у розмірі *до п'яти відсотків доходу (виручки)* від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф [15]. На відміну від правової конструкції на зразок «штраф у розмірі до ... неоподатковуваних мінімумів доходів громадян», такий варіант санкції враховує показники господарської діяльності порушника, що сприяє дотриманню принципу пропорційності.

Окрім *верхньої межі* санкції законодавство може додатково передбачати її *граничний розмір*. Додаткове встановлення граничного розміру крім верхньої межі є доцільним у двох випадках:

1) з метою встановлення остаточного розміру санкції в разі вчинення сукупності правопорушень. Наприклад, згідно з абзацами першим-другим, п. 1 ч. 6 ст. 32 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», розрахунок суми штрафу у разі вчинення двох і більше видів порушень здійснюється шляхом додавання розмірів штрафів за кожний вид порушення. У такому разі максимальна сума штрафу, яка може бути застосована до суб'єкта первинного фінансового моніторингу, не може перевищувати для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які є фінансовими установами, – 10 відсотків загального річного обороту, *але не більше 7950 тисяч* неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [16];

2) для дотримання принципу пропорційності, якщо верхня межа санкції є фіксованою і не передбачає врахування індивідуальних показників правопорушника. Так, у відповідності до абзацу четвертого п. 6 ч. 4 ст. 77 Закону України «Про ринок електричної енергії», незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого пунктами 5-1 і 5-2 цієї частини, розмір штрафу, який накладається на учасника оптового енергетичного ринку, *не може перевищувати 10 відсотків* його річного доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на ринку електричної енергії [17].

Встановлення *альтернативних санкцій* у фінансовій відповідальності є практично неможливим, оскільки фінансова відповідальність в Україні передбачає лише два види стягнення – штраф і пеню, які мають різну підставу застосування та різну правову природу, тому не можуть виступати як альтернативні одне до одного.

Разом з тим, законодавство може встановлювати *субсидіарну модель* фінансової санкції. Вона є необхідною у випадках, коли застосування передбаченої «за замовчуванням» моделі фінансової санкції є об'єктивно неможливим, і тоді застосовується друга (резервна) модель. Напри-

клад, вже наведена вище норма ч. 1 ст. 21 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» встановлює штраф у розмірі до 5 % доходу (виручки). В свою чергу, ч. 2 цієї ж статті передбачає, що якщо доходу (виручки) немає або відповідач на вимогу органів Антимонопольного комітету України, голови його територіального відділення не надав відомостей про розмір доходу (виручки), штраф, передбачений частиною першою цієї статті, накладається у розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [15].

Досліджені моделі фінансових санкцій стосуються штрафу. В свою чергу, пеня має значно більше обмежене застосування, адже встановлена у меншій кількості нормативно-правових актів, що регулюють фінансову відповідальність. Вона фактично має одну модель, за якою прострочена сума помножується на ставку пені, ділиться на кількість днів у календарному році та помножується на кількість днів прострочення. Аналіз законодавства дозволяє виокремити два підходи до визначення ставок пені:

1) із прив'язкою до єдиного на всій території України економічного показника (облікової ставки Національного банку України) – ст. 129 Податкового кодексу України [10], ст. 20 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [12];

2) шляхом закріплення певного відсотку в тексті закону – ст. 25 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [13], ст. 56 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [18].

Кожна із досліджених моделей має свої переваги і недоліки. Перш за все, слід звернути увагу на п. 4.3 рішення Конституційного Суду України від 15.06.2022 № 4-р(П)/2022, в якому визнається можливість установлення в актах публічного законодавства (адміністративного, кримінального тощо) абсолютно визначених та (або) безальтернативних санкцій. Конституційний Суд України зазначив, що це є позитивним явищем у випадку, коли суб'єктом правозастосування є відмінний від суду орган влади [19]. Зниження рівня управлінського розсуду при накладенні фінансових санкцій – сприяє дотриманню принципу рівності перед законом, підвищує рівень правової визначеності, а також знижує вплив суб'єктивних міркувань при прийнятті таких рішень.

Разом з тим, у подальшому Конституційний Суд України уточнив свою позицію. На його розгляд надійшла конституційна скарга щодо відповідності Конституції України норми окремого припису п. 2 ч. 2 ст. 44 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», який передбачає накладення штрафу за введення в обіг продукції, яка не відповідає встановленим вимогам (крім випадків, передбачених статтею 28 та частиною третьою статті 29 цього Закону), – у розмірі трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [20]. Конституційний Суд України в рішенні від 01.11.2023 № 9-р(П)/2023 дійшов висновку про те, що «оспорюваний припис Закону № 2735, який встановлює безальтернативну санкцію, що має ознаки абсолютно визначеної, не забезпечує домірності та індивідуалізації юридичної відповідальності порушника законодавства про безпеку нехарчових товарів та продукції з урахуванням усіх значущих обставин справи та визнав цей припис законом неконституційним [21].

Отже, безальтернативні абсолютно-визначені штрафи, встановлені у фіксованому розмірі – не здатні повною мірою відповідати принципу індивідуалізації юридичної

відповідальності та можуть становити собою непропорційне втручання в право власності особи, яка вчинила порушення, яке за ступенем тяжкості є неспівмірно малим по відношенню до розміру штрафу. Тому ця модель фінансових санкцій має поступитися місцем іншим моделям, які більше відповідають критеріям пропорційності та індивідуалізації юридичної відповідальності.

Висновки та рекомендації. Застосування методів узагальнення і систематизації нормативного матеріалу дало можливість визначити, що в адміністративному праві України існують такі моделі фінансових санкцій.

I. Безальтернативна абсолютно-визначена фіксована модель штрафу:

1) виражена безпосередньо у грошовій одиниці України;

2) виражена за допомогою єдиного на всій території України економічного показника (неоподатковуваний мінімум, мінімальна заробітна плата тощо).

II. Безальтернативна абсолютно-визначена пропорційна модель штрафу, виражена:

1) у прямій лінійній залежності від показника тяжкості порушення, який:

а) сам по собі дорівнює сумі санкції, або

б) помножується на фіксовану суму або на певний економічний показник порушника і при цьому:

– передбачає граничний розмір фінансової санкції або

– не передбачає його;

2) у «східчастій» формі, з нормативним закріпленням ряду окремих санкцій за кваліфіковані та/або привілейовані склади правопорушення;

3) у комбінованій формі, що передбачає поєднання форм, згаданих вище.

III. Безальтернативна відносно-визначена модель штрафу, що класифікується за такими критеріями:

1) за наявністю меж – із встановленням як верхньої, так і нижньої меж, або лише верхньої межі;

2) за показником, за яким визначаються межі – фіксований показник або з прив'язкою до певного економічного показника порушника;

3) за наявністю граничного розміру (що не є тотожним поняттям «верхня межа») – штраф із граничним розміром та без такого.

IV. Субсидіарна модель штрафу – не є самостійною та передбачає застосування однієї із вищенаведених моделей як основної, а іншої – як резервної у разі неможливості застосування основної моделі.

V. Пеня, яка має одну модель обчислення та два підходи до визначення її ставок.

Врегулюючи фінансову відповідальність, слід дотримуватися принципів пропорційності та індивідуалізації юридичної відповідальності. Новітня практика Конституційного Суду України свідчить про те, що в законодавстві слід відступати від безальтернативної абсолютно-визначеної фіксованої моделі штрафу, особливо якщо йдеться про значні розміри штрафів, що несуть в собі ризик невідповідності ступеню тяжкості порушення. З іншого боку, відносно-визначені моделі штрафів, що застосовуються в позасудовому порядку, з їхньою надмірною гнучкістю, – несуть в собі ризики суб'єктивізму в правозастосуванні. Найбільш перспективною слід визнати другу із наведених вище моделей, яка, з одного боку, відповідає принципу пропорційності, адже здатна врахувати ступінь порушення і дані про особу порушника, а з іншого боку – є передбачуваною та не містить ризику суб'єктивного правозастосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайліна Т.В., Гоцуляк Ю.В., Гель А.П. Щодо проблем розуміння категорія «санкція» у теорії права та галузевому правознавстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Серія Право. Випуск 66. С. 288-293. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/12/51.pdf>.

2. Болокан І.В. Особливості структури адміністративно-правової норми та її вплив на реалізацію норми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Серія Право. Випуск 43. Т. 2. С. 37-42. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33001/1/ОСОБЛИВОСТІ%20СТРУКТУРИ%20АДМІНІСТРАТИВНО.pdf>
3. Сухонос В.В. Структура правової норми у контексті теорії права. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2009. № 1 (2). С. 9-13. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_DPD/Struktura-pravovoi_normi.pdf
4. Теорія держави і права : підручник / [О.М. Бандурка, О.М. Головка, О.С. Передерій та ін.]; за заг. ред. д.ю.н., проф. акад. НАПрН України О.М. Бандурки; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 416 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ec53e9fd-7fdf-49ed-a6f8-a95c8ba5d5aa/content>
5. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є.В. Білозьоров, В.П. Власенко, О.Б. Горова, А.М. Завальний, Н.В. Заяць та ін.]; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2FMB_Pravo/Gusarv-S.D-Teoriya-derzhavy-i-prava.pdf
6. Устинова І.П. Теоретичні питання класифікації фінансових санкцій. *Юридичний вісник*. 2011. № 2 (19). С. 81-84.
7. Байк О.І. Про різновиди санкцій податково-правових норм. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 2. Т. 1. С. 47-50. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2018/tom_1/13.pdf
8. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 № 265/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 28. Ст. 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-вр#n182>
9. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин : Закон України від 18.05.2017 № 2042-VIII. *Голос України*. 2017. № 119-120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>
10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Голос України*. 2010. № 229-230. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
11. Кодекс законів про працю України від 17.12.1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
12. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. *Голос України*. 1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
13. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 61. С. 13. Ст. 2108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>
14. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків : Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 51. Ст. 292. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр#Text>
15. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр#Text>
16. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. *Голос України*. 2019. № 251. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
17. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. *Голос України*. 2017. № 104-105. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>
18. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. *Голос України*. 2001. № 37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>
19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Барсеґяна Геворка Сенекеримовича та Ліненко Наталії Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 485 Митного кодексу України (щодо індивідуалізації юридичної відповідальності) від 15.06.2022 № 4-р(II)/2022. *Вісник Конституційного Суду України*. 2022. № 3-4. С. 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-22#Text>
20. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції : Закон України від 02.12.2010 № 2735-VI. *Голос України*. 2011. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17#n761>
21. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Тригуб Наталії Семенівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису пункту 2 частини другої статті 44 Закону України „Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції“ (щодо індивідуалізації юридичної відповідальності за порушення прав споживачів) від 01.11.2023 № 9-р(II)/2023. *Конституційного Суду України*. 2023. № 5-6. С. 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-23#Text>